

*Проф. дин Камен Гаренов /отец Петър Гарена/
ПУ „Паисий Хилендарски” катедра „История и археология”
при Философско-историческия факултет*

**ЗА С. ЧЕРНА НИВА, ЗА СТОЛИЦАТА
НА ОФИЦЕРА ОТ ШУМЕНСКИЯ КОРПУС
СЕНКЛЕР И ЗА ЕДИН САМОТЕН
ХРИСТИЯНСКИ ГРОБ...
/бележки по теренно обхождане/**

ЧЕРНА НИВА е село от община Черноочене към област Кърджали. Географски разположено в Източните Родопи и в сегашните политически граници на България. С географски координати /GPS/ - 41° 50.933' с. ш. 025° 11.715 и. д. Има постоянно живеещи 105 жители, които са само турци и само с турско етническо самосъзнание. Това е единственото населено място в област Кърджали, което някога е било столица. Теренното обхождане търси последните незаличени следи от една малка „държава” – рожба на метежни времена и която не е призната нито от Турция, нито от Русия.

**Граница на две епохи – самотен християнски гроб
край „столицата” с. Черна нива**

Когато се mine край сегашното село Габрово от община Черноочене, в посока Асеновград, веднага в лява страна има отклонение на пътя и табела, която сочи към една забравена столица и заличена държава. Разбира се, това не го пише на табелата и даже никъде не го пише. Защото както е заличена държавата, с още по-голямо старание, и по обясними причини, е заличаван и споменът за нея.

Пътят, завой след завой, се изкачва по склона и навлиза навътре в планината. „Аз там имам роднини, в с. Черна нива – Кара тарла, казваме ние, там е диво място, надолу в деретата.”¹ Преди да се навлезе в същинската планина, има един рид, нещо като граничен вал. И точно там – веднага вдясно от пътя, има един незнаен гроб.²

Тази столица се е казвала Karatarla /Кара тарла/ - днешното с. Черна нива, а държавата е била под името „Rodop Türk Muvakkat Hükümeti” или „Rodop Türk Geçici Hükümeti” /„Родоп Тюрк Муваккат Хюкюмети” или „Родор Тюрк Гечеджи Хюкюмети” и двете значения в превода са: „Временно Родопско Турско Правителство”, като се има предвид не точно „турско Правителство” а „турско Владение”. Това владение е просъществувало осем години - от 14 април 1878 до 20 април 1886 година.

Всъщност коренът на думата „Hükümeti” /Хюкюмети/ в турски език има значението и на „владение”.³ Така в случая тълкуването може да е: Временно турско правителство във временно владение. Каквато впрочем е била и реалността в онези смутни години.

А незнайният гроб се оказва, че е на незнаен християнски воин или пътник. Всички белези са категорични, че гробът не е мюсюлмански, а на „някой, който е бил на кон и въоръжен” – разказват местните хора.⁴

В района на селото има около 180-200 души. Никой обаче не

¹ Силвер, 29-годишна от съседното с. Даскалово. Тя си спомни, че като дете са я водили на гости при техни роднини, които живеели в една махала, надолу в горите извън селото. Сега обаче, след възродителния процес, хората от там са се изселили в Турция. По всяка вероятност това са били само няколко къщи, тъй като камните им бързо са разграбени за други строежи на други места. Минава се по един черен път от джамията край върха Коджа кале и надолу по дерето... доколкото си спомни тя.

² Тъй като последното ми усещане беше, че скоро и този гроб може да се заличи, давам географските му координати /GPS/ - 41° 47.067' с. ш. 025° 16.910 и. д.

³ Като пример тур. дума „hâkimiyet” - господство, владичество. Вж. Sözlük Dizisi. Türkçe – Bulgarca sözlük. Ankara, 2007, с. 345.

⁴ И. И. и С... - чували са го от стари хора, от свои роднини.

знае, че живее в столица и на територията на някаква си държава. Пазят, кой знае защо, само гроба. Като грижливо поддържат дървена ограда около него. Тази ограда пречела на животните, да го тълчат, но тя не спира гастролращите от вътрешността на страната иманяри, които като не са от тука и не знаят турски и „хабер” си нямат за какъв гроб става дума. Така този християнски гроб запазен, пак ще кажа, кой знае защо от турците от османско време, сега е осквернен. Като гледах пресните следи, ми се видя това да е станало през 2013 година. Попитах едни случайно минаващи момчета от селото и те се изненадаха – даже не бяха забелязали, че мястото е разбутано. Едрите червеникави камъни са били разместени и гробът осквернен. А може би той е бил последната запазена страница от странната история на това селище, на което е било съдено в едни метежни, военни времена, да бъде временна столица на временното турско управление в Родопите. За тези събития обаче няма местна памет. Говорят само оскъдните документи, за които никой нищо не знае или не иска да прочете.

Всъщност през 2009 година Втора програма на Държавната турска телевизия излъчи „документално-историческия” филм „Родопските правителства”. Като въведение в темата външен дикторски глас чете текста на декларацията от 16 май 1878 г. на т.нар. Временно Родопско правителство, който гласи: „Ние протестираме и категорично отхвърляме договора от Сан Стефано. Изпратете всеки, който иска да види с очите си, каква огромна разлика има между местата, които се управляват от руснаци и българи, и местата, останали под властта на мюсюлманите. Ние няма да позволим да отстъпите на нова България дори една педя земя от територията, намираща се югозападно от река Марица. Ние управляваме 4 млн. мюсюлмани, които са готови да умрат, но няма да се подчиним на правителство, което винаги е било наш враг и е извършвало нечувани и невиджани изстребления.” Акцентира се, че по време на Руско-турската война /1877-1878/, най-голямата съпротива на руснаците била оказана при Плевен, в Кърджали и в Родопите. Живущите в региона мюсюлмани, т.е. турците, се събрали на 4 март 1878 г. в знак на протест и несъгласие с примирието от Сан Стефано. Предприетите масови протести прераснали във въоръжена съпротива на 14.04.1878 г. На този ден въстаналите мюсюлмани разбили и прогонили руските войски при сражението в местността Селбюкюн /с. Чирмен/. На 16 май с. г. Ахмет ага обявил в с. Каратарла /Черна нива/, разположено между Кърджали и Станимака /Асеновград/, първото Временно Родопско

правителство на турските мюсюлмани.⁵

През 2012 година успях да прочета в „Millet gazetesi” /Миллет газетеси/ един преглед от книгата на Хакан Баш – „Забравената Тракийска земя на турците”. Относно събитията, свързани и с „Временното правителство” в село Черна нива, пишеше че:

Съгласно подписания Санстефански договор – в турския текст „Yeşilköy” /Иешилкьой/⁶, турците е трябвало да отстъпят от България. Четиридесет дни обаче след подписването на този договор, на 14 април 1878 година, руските казашки части имат сблъсъци с въоръжени турски демонстрации при с. Чирмен. Постепенно започва да се усеща една организирана съпротива по територията на цяла България и особено в районите на Кърджалийско и северните части на Родопите. За да успокои непокорните турци, Високата порта се договаря с руските официални лица в Истанбул в региона да бъдат изпратени съветници от Меджлиса. Това са „Saimi Paşa ile Vasa Efendi” /Сайми паша и Васа ефенди/. В тази обстановка, когато се вижда, че тези региони на Източна Румелия ще останат далече от пределите на Османската държава, местното турско и мюсюлманско население се страхува да не попадне под друга администрация. И въпреки че не срещат официална подкрепа от Османската империя и турските сили, те отказват да сложат оръжие. Надявайки се, все пак, на една бъдеща подкрепа от страна на Османската империя, въоръжените части на местното турско⁷ население се съсредоточават в района на Кърджали и на 16 май 1878 година, в турското село Karatarla /Кара тарлъ – сегашното село Черна нива/ установяват Временно Родопско правителство. По този

⁵ Консултант на филма са доц. д-р Зеррин Балкач и доц. д-р Нивзат Гюндаа. А Метин Едирнели – изселник от гр. Джебел, през 1971 г., е сценарист, режисьор и автор на текста. Той е известен и с други свои филми които се занимават с вътрешните работи на България, сред които е и „Районните мюфтийства в България и как работят те”, излъчен в края на 2008 година /4.12.2008 г./

⁶ Сега предградие на Истанбул, българският Цариград. Там по мое време беше богаташкият квартал и живееха и много заможни българи. През 1992 година правих водосвет в този квартал, в дома на една известна моделиерка на женски облекла, българката „тейзе Султана” /лея Султана/ и можах да видя поставения паметен знак на мястото, където е било сключено примирието между войските на Руската и Османската империя. Съвсем наблизо беше и седалището на партията на Ербакан, от която започна съвременното икономическо въздигане на Турция.

⁷ Бел. моя – Навсякъде в текста на статията се избягва думата мюсюлмани, въпреки че това е по-вярното определение, защото в състава на тези въоръжени групи е имало мюсюлмани /мохамедани/ от всевъзможни народности и най-вече българи-мохамедани.

начин организаторите дават знак, че са решени да устоят на руската и българската окупация⁸ на Родопите. Така съставеното правителство, макар и временно, дава политически измерения на въоръжената съпротива. В основата на това правителство стоят 4 души „Ahmet Timirski, Hacı İsmail Efendi, Hidayet paşa ve Kara Yusuf Çavuş” /Ахмет Тимирски, Хаджи Исмаил ефенди, Хидайет паша и сержантът Кара Юсуф/. С нарочна декларация пред европейските сили те заявяват, че са представители на „dört million Türk” /четири милиона турци/ живеещи тук. Те подчертават, че това не е бунт срещу законното правителство, а ответна реакция срещу руските и българските жестокости: „Ние имаме право на съпротива” и „ние трябва да защитим нашата чест”. Искането им е да се ревизира „Yeşilköy Antlaşması’na” /Санстефанският договор/. В района на с. Черна нива продължават да се стичат от разни места разбити части от армията на Сюлейман паша. Караулните турски войски в района също се присъединили към „Временното правителство”. Ситуацията се нагнетява и в землището на „Kırsaali ile Mestanlı” /Момчилград и Кърджали/ се водят сражения с руските и българските части.⁹ Създава се впечатление за нова политическа и военна ситуация, по която причина е свикан Берлинският конгрес. На 13 юли 1878 година се подписва Берлинският мирен договор, който ревизира Санстефанския. Районът на Временното правителство става автономен към Източна Румелия. А самата Източна Румелия е васална. Източна Румелия обаче, въпреки че е зависима от Османската империя и от военните аспекти, се превръща в привилегирована провинция със самостоятелно управление, само управителят е на султана - „Valiyi Padişahın”. Но решението е да не се държи турска армия в провинцията. В състава на Източна Румелия Временното правителство в с. Черна нива продължава да съществува като едно отделно управление на Родопите. Когато на 18 септември се обявява Съединението на България¹⁰, Губернаторът и другите официални представители лица на султана /бел.моя – ако и да са българи/ са взети под стража, с обяснението, че „Източна Румелия е обединена с България”.

⁸ Интересно е, че турците използват думата „българи“ и вземат под внимание българската страна във войната /Руско-турската война 1877-1878/ като на отделна държава. Докато това в руските документи се избягва.

⁹ В едно сражение на 22 май при Кекезтепе / Сини връх/ загива руски офицер от 121 пехотен Пензенски полк, на име Вишняков, когото българите пренесли на ръце до Асеновград и го погребали в църквата „Св. Димитър”.

¹⁰ В статията е дадено по нов стил – 18.06.1885 година. България чества тази дата по стар стил на 6 септември.

Турците, живеещи в Румелия, по инициатива на пловдивската мюсюлманска общност, предприемат действия, за да се противопоставят на „срастването“ „birleşmeye karşı“ /или съединението/. На място са изпратени жандармерийски части и е задържан част от „турския“¹¹ парламент. Отправена е покана за примирие и с „Временното турско правителство в Кърджалийско и Родопите“, но Кара тарлъ /с. Черна нива/ не предава оръжие на българите. В района е изпратена жандармерия. С българското „анексиране“ на Източна Румелия са били отрязани и връзките с Източнородопската област. В договора между Османската империя и България от 1 февруари 1886 година¹² има допълнително споразумение на 5 април 1886 година, обясняващо, че дадените земи /отстъпените/ „също така са одобрени и от Европейските държави“¹³ Така „Kırsaali ve Rorcoz“ /Кърджали и Родопите/ са оставени по административното управление на Османската империя. Това събитие слага край на Временното правителство в с. Черна нива. Политическото значение на тази „държава в държавата“ след осем годишна съпротива се изчерпва и тя слиза от политическата сцена, но 300 села остават и се сливат с Османската империя. Отбелязано е с точност обаче, че тези размирици отлагат излаза на България към Бяло море.¹⁴

С горното преразказано изложение исках да покажа тълкуването на тези събития от страна на днешна Турция и доколко те са отбелязани в тяхната история с оглед на бъдещи претенции. За повече подробности в края на текста прилагам оригиналния препис на изложението. /Вж. Приложение 1/

Българската позиция по въпроса, разбира се, е друга, но не коренно различна. Еднакво е мнението, че Санстефанска България с излаз на Бяло море не е в интерес на Великите сили. И замисълът за прекрояването на руските намерения, каквито и да са техните военни пости-

¹¹ Навярно се има предвид „румелийски“

¹² В статията е дадено по нов стил – 1. февруари. 1886 година. България дава тази политическа дата като 20 януари 1886 година с указанието, че тогава е подписана „Българо-турска конвенция за Съединението: Княз Александър I поема поста на ген.-губернатор на Източна Румелия за 5 години. Портата присъединява Кърджалийско и Търъшко.“

¹³ Тук отново се налага уточнение. Датата 5 април 1886 година отговаря на 24 март 1886 година, когато е подписан Топханенският акт: на рождения ден на княз Александър I Великите сили и Портата признават Съединението и всъщност потвърждават отстъпените на Османската империя райони, в които е имало влияние Временното турско Родопско правителство от с. Черна нива.

¹⁴ Редакционна бележка „Rodop Türk Muvakkat /Geçici/ Hükümeti“ в Millet gazetesi, 06.04. 2012.

жения в тази последна Руско-турска война /1877-1878/, е много стар. Берлинският мирен договор слага точката на един много по-предварителен замисъл от „предварителния договор в предградието Сан Стефано. Трябвало е само да се намери повод. Христо Попконстантинов¹⁵ свързва началото на размириците или метежа в Родопите с идването на английския офицер Сенклер в края на февруари 1878 година. Според Тодор Коруев размириците започват в края на януари 1878 година, когато в Източните Родопи попадат части от разбитата при Пловдив войска на Сюлейман паша. „На пръснатите като пилци Сюлейманови войници не им оставало нищо друго, освен да скитосват из планината на малки разбойнически шайки и да грабят голтаците от без това бедните родопски села. Намирали се и подкрепления – към тях се присъединявали турци-бежанци от пловдивските и хасковските села, местни кърджалийци и султанерилии с грехове от априлските изстъпления. Дошли и гюмюрджински турци, зарязали къщите и жените си, и нападнали хасковските и ахъчелебийските села. Отворила се работа и за „занайчиите“ – башибозуци, които в золумлущите си не правели разлика в пол, възраст, народност и вероизповедание. За тях местните турци казвали: „Така винаги е било и ще бъде. Башибозуците мир не знаят.“”¹⁶

Метежът е улеснен и от едно допълнително обстоятелство. А именно, че поради затруднено тилово снабдяване в планините в тези райони е нямало руски войски. Родопската област се е наблюдавала от 9-ти драгунски казански полк и Донски казашки № 30 полк, които били разположени в Хасково и Одрин. Освен това руското командване е приело образуването на тези местни турски чети като нещо обичайно. В докладите се изтъква, че турците в Кърджалийско никога не са били лоялни докрай на Османската империя и султанът само с пода-

¹⁵ Христо Попконстантинов е български писател и фолклорист. Роден е през 1858 година в село Петково. Работи като учител в родното си село и в Лясково. През 1880 година завършва стенографския курс на Антон Безеншек и става чиновник в Министерството на народното просвещение в София. Известно време е учител в Първа софийска мъжка гимназия, след което става началник на Стенографското бюро на Народното събрание. Той остава на този пост до края на живота си през 1899 година. Христо Попконстантинов усилено се занимава с книжовна и публицистична дейност. Негов значителен труд е „Спомени за страшната пролет в Ахъчелеби през 1876 година” /1884/ изданието за „Петко войвода, бранител на родопските българи 1879 г.”, „Непокорните села в Родопските планини” в две части /1886-1887/ и др.

¹⁶ Коруев, Т. Момчилград.С., 1977, с. 52-53

ръци и привилегии е задържал „войнствените им проявления“.¹⁷

Този мохамедански бунт обаче действително прераства в един сериозен военен метеж, когато тук пристига един известен авантюрист с лична мотивираност, когото по ирония на съдбата турците наричат „Hidayet paşa” – „Правопътният паша”. В историята обаче той е познат с криволичещия си живот и като „полковник Сенклер”, както се е и подписвал в дипломатическите кореспонденции. Четиридесетгодишният тогава Сенклер се е изживявал в селската столица Кара тарлъ като „главнокомандващ националните сили на Родопите”¹⁸

Всичко това е много сериозно, но и много лицемерно. И веднага трябва да се отбележи, че „Правопътният паша” няма нищо общо с правоверните мохамедани. Сенклер е син на англичанин и полякия от богат благороднически род. От майка си той е трябвало да наследди едно много голямо имение в Полша, но руските власти конфискуват неизвестно по какви причини това имение и лишават по този начин младия Сенклер от майчиното му наследство. Амбициозен мъж, Сенклер не забравя никога това огорчение и намразва русите до смърт. Тая си омраза той пренася и върху българите. През 1862 година Сенклер пристига в Бургас като английски консулски чиновник. И тук, въпреки омразата си към България, той не пропуска да си купи един чифлик в покрайнините на града. След известно престояване в Бургас е повишен за консул и се установява във Варна. През пролетта на 1876 година в България избухва Априлското въстание и английският дипломат влиза в европейските кореспонденции с полемиката си с друг свой именит сънародник - Уилям Гладстон. Срещу „българската агитация” на Гладстон се изправя Сенклер, който „иска да убеди цял свят, че българите нямат право на България, тъй като населението в нея било турско”.¹⁹

Не обаче заради турското население, а за да не загуби и имота си край Бургас, Сенклер взема участие в Руско-турската война /1877-1878/ като офицер при Сюлейман паша край Пловдив. После, когато тези части са разбити и отстъпват през Тополовския проход, Сенклер се озовава в кърджалийските Родопи. Подобно на руснаците и той бързо се ориентира в обстановката и разбира, че местните мохамедани са вироглави и с голям бунтовнически опит срещу Османската

¹⁷ По: Коруев, Т. Момчилград.С., 1977, с. 53. Вж и Военния отчет поместен в: Сборник материалов по гражданскому управлению и окупаци в Болгарии в 1877-1879 г., вып. 5, С.-Петербург, 1906 г.

¹⁸ Коруев, Т. Момчилград.С., 1977, с. 55

¹⁹ Коруев, Т. Момчилград.С., 1977, с. 54

империя, който може да се използва и срещу Руската империя. Сега той възбужда религиозния им фанатизъм с мотивацията, че не могат да останат поданици на едно гяурско царство. Отчаяните намерения на Сенклер напълно съвпадат с държавната политика на Турция и Великите сили към разрушаване на Санстефанския мирен договор.

Това е обаче официалната история. Истината е, че Сенклер е майор от английското разузнаване. Той участва в цялата война като съветник към турското военно командване и е имал право на вето, т.е. можел е да отменя заповедите на турските паши. Когато другият чужденец, французинът Сюлейман паша, е разбит окончателно край Пловдив, английският разузнавач получава задача от центъра си в Лондон да използва остатъците от разбитата Сюлейманова армия и местното мохамеданско население и с тях да организира въстание срещу руснаците. И, както се вижда от последвалите събития, той изпълнява поставената му задача. От страна на българомохамеданите се включват всички онези, които са участвали активно в потушаването на Априлското въстание като башибозук. За съжаление в това въстание участвало и заблуденото местно българомохамеданско население, което, както казахме, е плашено, че „московинът ще изколи всички мохамедани”.²⁰ И в случая този „спонтанно възникнал“ въоръжен народен бунт е допълнителен повод за по бързото свикване на Берлинския конгрес. Както отбелязват и турските учени, този бунт „дава политически измерения” и влиза в обзора на международната дипломация.

По предложение на Англия Берлинският конгрес е взел решение в Родопите да бъде изпратена нарочна комисия, която да проучи причините за въстанията на местните мюсюлмани.

Изведнъж неизвестното село става център на, така да се каже, световно внимание. В своята „столица Кара тарлъ” Сенклер приема международната комисия. Тук идват и разни военни кореспонденти. Например кореспондентът на в. „Дейли нюз”, който посещава Източните Родопи през юли, когато тук е изпратена международната комисия „да проучи причините за метежа и специално мерките за репатриране на турските бежанци, главно бейове и аги, на които временното руско управление не разрешавало да се завърнат в предишните си жилища, тъй като били опетнени със зверства над българите-християни”²¹ Основните намерения на Великите сили обаче са били - за да

²⁰ Такъв е анализът на българското разузнаване. Вж в. Нова зора, 4-27 януари 2015 г. Никола Простов – „По делата им ще ги познаете”

²¹ Из миналото на българомохамеданите в Родопите., С., 1958, с. 109.

се разреши бежанският въпрос, руската власт трябвало да се замени с турска, а руските войски – с международни. Опирайки се на политическата активност на българите, Русия решително се противопоставила на тези стремежи на западните сили, поради което мисията на международната комисия завършила с неуспех. Все пак Берлинския конгрес от 13 юли 1878 година е разкъсал на три части България и по този начин интересите на Турция и Великите сили били задоволени²² и раздухването на сепаративни и антируски настроения в Родопите, вече е било излишно. Оттук нататък от страна на Османската империя е „бил отказан турски редовен аскер“²³ на Сенклер. Освен това вироглавството на местните мохамедани се оправдава и те, както и през предните векове, искат да запазят „войнствените си привилегии“ и в известен смисъл отново не се подчиняват на падишаха. Те запазват автономното си управление Кара тарлъ /Черна нива/ и „Rodop Türk Muvakkat Hükümeti” - Временно Родопско Турско Правителство, продължава да съществува.²⁴ Само че отсега нататък и за тях „ингилиз пашасъ” Сенклер става излишен. Пътят на „Hidayet paşa” /Хидает паша/ – на „Правопътния паша” е към своя край.

Още през лятото на 1878 година настъпват недоразумения и разприавии във военното управление на Родопите. Освен главнокомандващия, има и други командващи. Един от тях е Топал Кара Юсуф, който със своя дружина обсадил Кърджали, превзел го и застрелял Дели Юмер ага, Фавул ага и Али ага, които са били част от обкръжението на Сенклер. Към столицата му Кара тарлъ е била изпратена потеря да

²² С подписването на Берлинския договор е извършено разделянето на българския народ на седем части, с пет различни начина на управление в неговата етническа територия. Създаден е възел от противоречия, които ще определят развитието на Балканския полуостров за десетилетия напред. Англия постига почти всичките си цели — създаването на автономна българска държава с много по-малка територия, отколкото според Санстефанския договор, анексирането на Босна и Херцеговина от Австро-Унгария и ограничаването на териториалните печалби на Русия до бесарабските територии. Усилията на Русия се оказват напразни. Руснаците обвиняват Бисмарк и холандците за неуспеха си и добрите дотогава германско-руски отношения са разрушени. На Балканския полуостров се раждат само три суверенни държави — Черна гора, Сърбия и Румъния. Тъй като балканските славяни не се освобождават напълно от турското иго и частично са принудени да станат част от Австро-Унгария, Балканският полуостров се превръща в „бурето с барут на Европа“, което ще се взриви през 1914 г. и ще даде началото на Първата световна война.

²³ Коруев, Т. Момчилград.С., 1977, с. 58

²⁴ Из миналото на българомохамеданите в Родопите., С., 1958, с. 110

го залови, но той е успял да се укрие и по-късно да избяга в Истанбул. А още по-късно е бил осъден на затвор в Солун.²⁵

В нашия случай са ценни и получените от първа ръка сведения, които записва видният български историограф Симеон Радев в „Строителите на съвременна България“:²⁶ „В Родопите турците бяха успели

²⁵ По Корув, Т. Момчилград.С., 1977, с. 58. Тодор Корув дава тези сведения, като се базира на това, което е написал родопевецът Христо Попконстантинов. Но тъй като биографията на Сенклер е противоречива, ще си позволя да приложа и други, освен досега официално известните факти: Станислас Греам Бауер Сенклер /от английски Stanislas Graham Bower Saint Clair/ е британски агент с дипломатическо прикритие, българофоб и русофоб. Станислас Сенклер е роден през 1835 г. в замъка Вепрей, намиращ се в имението на дядо му в Югозападна Литва. Баща му Александър Сенклер е бивш офицер от колониалната английска армия в Индия и шотландски благородник. Майка му е полякинята Пелагия Косаковски. Негов дядо по майчина линия е граф Йозеф Косаковски. Баба му е Луиза Потоцка. Неговият чичо по майчина линия е адютант на Наполеон I при злополучното му нападение над Москва през 1812 г. През 1855 г. семейството губи имението, според една версия то е продадено, а според други данни е конфискувано от руските власти, най-вероятно за изменническа дейност. Това в допълнение към полския му произход обяснява омразата му към русите. Тази своя омраза той необосновано разпростира и върху българите. Като потомствен военен, образован и комбинативен, постъпва в Британската армия. Повишен е във военно звание капитан /1859/. Чиновник в британското консулство в Бургас /1862/. След две години заема консулска длъжност в британската служба във Варна. Купува си бейски чифлик в с. Акдере, Бургаско, с намерение да се установи в тогавашната Османска империя. Станислас Сенклер се счита за представител на европейската аристокрация, което не му пречи да приеме турското име Хидает „паша” - генералски чин, който никога не му е давал. В съавторство с Charles A. Wroghy издава книгата „Пребиване в България. Бележки по ресурсите и администрацията на Турция“, Лондон, 1869 г. При избухването на Руско-турската война /1877-1878/ формално изоставя британската служба и взема доброволно участие във войната като офицер в турската войска и администрация под командването на Сюлейман паша. Негов адютант е англичанинът Джон Пейджет, а помощник-началник е полякът Конрад бей. Не се присъединява към другите европейски консули, защитаващи София да не бъде опожарена от турците. След осуетения от европейските дипломати опит да запалят София с отстъплението на турците и разгрома им при Пловдив разпиляната войска се насочва към Цариград и Родопите. Сенклер отстъпва със своя пълководец неудачник и през Тополовския проход се озовава в Кърджалийско и Източните Родопи. От с. Черна нива оглавява антихристиянския „спонтанен” метеж в средата на 1878 година. Целта е да се предизвика ревизиране на Санстефанския мирен договор от 19 февруари 1878 г. След като тези събития отшумяват, приключва и авантурата на Сенклер, който накрая умира в забвение и душевни мъки, разяздан от болести, в родната си Великобритания през 1887 г.

²⁶ Симеон Трайчев Радев е виден български писател, дипломат, историк, революционер и публицист от Македония – род. 19 януари 1879 година в Ресен,

да образуват едно голямо и много застрашително въстание срещу руската окупация. Това въстание бе почнало още във време на войната. Когато Сюлейман паша бягаше през Татар Пазарджик и Султан Иери към Гелибол, много войници от неговия отряд се разбягаха и се скриха в Родопите. Те образуваха първото ядро, около което се присъединяваха постоянно дезертьори, помаци от местното население и всевъзможни авантюристи, изпаднали в Изток. Главата на въстаниците стана англичанинът Сенклер, който бе служил дълго време в турската войска и се бе сражавал в нейните редове като офицер в Шуменския корпус. Аджутант на Сенклер бе един бивш офицер, воювал по-рано в редовете на Карлистите в Испания. Родопското въстание произведе голямо впечатление в Европа, защото руските неприятели го приписваха на отчаянието, което предизвиквали в турското население руските и българските насилия. Туркофилските вестници на Запад пишеха за мюсюлмански деца, изгорени живи от българи, за ханъми, изнасилвани от руски войници. Цял поход се захвана с тая мисъл и той разтревожи дотолкова духовете в Европа, че една международна комисия биде изпратена да разследва причините за въстанието. Комисията можа да установи колко безмерно преувеличени бяха обвиненията на туркофилската преса – тя можа да се убеди също, че въстанието не бе никак плод на местни условия”.²⁷

Симеон Радев допълва, че „най-верни сведения за Родопското въстание даде кореспондентът на Daily News, чиито статии са обнародвани в Марица, 1878 г., есента”²⁸ В тези статии се разказва за срещите с „негово величество главнокомандващия народната турска войска в Родопите” и за живота в неговата столица. В Кара тарлъ (Черна нива) е имало съдилища, гърмели са модерни пушки „Мартини Пибоди” и „Винчестър”, гърмяло е английско шампанско... Имало е телохранители и точни стрелци, които ни насочват и към нашия случай – самият гроб в междинната тогавашна военна зона:

В пловдивския вестник „Марица“, бр. 18 от 26 септември 1878 година, военният кореспондент пише, че между хората на Сенклер е имало един мустакат мъж и много точен стрелец. Същият имал задачата да стои в засада по цял ден на едно дърво и ако по демаркацион-

Османска империя. Автор е на „Строителите на съвременна България“ – едно от най-важните историографски изследвания в българската литература. Умира на 15 февруари 1967 година в София, България.

²⁷ Радев, С. Строителите на съвременна България. Т. 1, С., 1973, с. 34-35.

²⁸ Радев, С. Строителите на съвременна България. Т. 1, С., 1973, с. 35.

ната линия минел български или руски войник, е стрелял... Мисля си, че може би един такъв самотен изстрел е белязал този самотен гроб край Кара тарлъ. И преди още историята да докаже, „че въстанието не бе никак плод на местни условия”,²⁹ местните хора, от сегашното село Черна нива са запазили този гроб... са отдали уважение към смелостта на този воин. Защо?

Този въпрос не ме оставя... След гроба минавам покрай някакъв стар, стар... каменен врис. От него навярно са пили хора от турско време, руски солдати, може да се е чувал женски глас и тихи стъпки на кошути... сега е тихо. И аз пия – изморен от задъханата и отшумяла история на това смълчано село. Изкачвам се на местната крепост – само на един километър от селото. Казва се Коджа кале – Голямо кале. В турския език името се пише вече слято „Kosakale” – ние още се делим на турски и на български части. Казваме и пишем отделно - на турски „Коджа” и после на български „кале” и става едно турско-българско название - Коджа кале. А местните турци това са го събрали „и казваме ние „Коджакале”. Местните турци не помнят старите вражди, старите деления. Подбутват ги, както казах в началото, турските телевизии, дразни ги българската националистическа преса – но те не помнят, не разбират за какво им се говори и даже не ги интересува.

А и на мене... малко ми е трудно да си представя, че между няколкото покрити с тикли каменни къщи, останали от онова време, са се разхождали дипломати от Русия, Англия, Германия, Австрия, Франция и Италия. Имало е представители и на Османската империя, но и те едва ли са знаели за това невзрачно селище, което е било вписано в техните регистри заради някакви данъци, едва към 1832 година, като „Karatarla”³⁰ Как да повярвам, че в това село е имало и според турската преса, „представители на „dört million Türk” /четири милиона турци/, живеещи тук”³¹, и в същото време „столицата” им да е била без представителна джамия. Защото това, което се вижда сега – запазеният мюсюлмански храм в селото е с много скромни размери и в много, много скромно състояние. Всичко написано и запазените оскъдни белези от онези времена и липсата на местна памет доказват

²⁹ Радев, С. Строителите на съвременна България. Т. 1, С., 1973, с. 35.

³⁰ Със същото име селището е отбелязано в регистрите през 1891 и 1894 година. Вж: Андреев, С. Речник на селищни имена и названия на административно-териториални единици в Българските земи през XV- началото на XX век. С., 2013., с. 239.

³¹ Редакционна бележка „Rodop Türk Muvakkat /Geçici/ Hükümeti” в Millet gazetesi, 06.04. 2012 година

само едно – това са били световни и съдбоносни събития и чужди схеми, които случайно са начертали на историческата сцена и името на това незнайно дотогава селище. А местното население /ако го е имало/ е било само неволен съучастник в тези събития. Тази вода е изтекла.

През 1912 година землището става българско. В държавните регистри е споменато, че го е имало и по-рано – през 1885 и 1886 година, с две имена – Кара тарлъ и Кара търла, както се вижда „а”-то и „ъ”-то си разместват местата в последната дума и толкоз. През 1934 година обаче името се превежда на български и с министерска заповед 3775, обнародвана на 7 декември 1934 година, селото от Кара тарла в превод на български става на Черна нива³².

В българско време малко над джамията по някое време се построява светско училище. В новите времена, пак по някое време, училището рухва и сега се вижда една купчина руини. Училище няма – децата ходят да учат някъде надалеч и после не се връщат. Селото постепенно намалява:

Според различните преброявания с. Черна нива е било: към 31.12.1934 година с 190 жители, към 31.12.1946 година 232 жители, към 1.12.1956 година 278 жители, към 1.12.1965 година 321 жители, по други данни, през 1973 година е имало 315 жители,³³ към 2. 12.1975 година 223 жители, към 4. 12.1985 година 236 жители, към 4.12.1992 година 220 жители, към 1.03.2001 година 172 жители и към 1.02.2011 година 131 жители³⁴. А по справка от община Черноочене към 15 юни 2011 година в селото записани с постоянен адрес има 99 жители...

Както се вижда, въпреки че е на 3 километра от главния път между Кърджали и Асеновград селото си отива. Няма ги старите времена на Османската империя, няма го Временното правителство, няма я царска или социалистическа България - сега е време на безвремието... И без война, и без метежи сега всички правителства са временни. И сякаш е „временна” и България. Хората я напускат и скоро и от селището Черна нива може да остане само една „Гола ливада”, независимо дали е черна, или не, независимо дали е с турско, или с българско

³² П. Коледаров, Н. Мичев. Промените в имената и статута на селищата в България 1878-1972. С. 1973, с. 266

³³ П. Коледаров, Н. Мичев. Промените в имената и статута на селищата в България 1878-1972. С. 1973, с. 266

³⁴ Вж. НСИ – Преброяване на населението и жилищния фонд през 2011 година. Том 1 – население. Книга 1 – Население по области, общини и населени места. С. 2012. с. 151.

име – селото умира в тишината на самотния гроб...

Това е тъжната история на село Черна нива. Но изненади винаги има:

Амет Антиката, мой приятел, ми разказа, че някъде тук под Коджакале е имало битка. „Има много кости намерени...”

Дали тези битки ще се повторят – от древните тракийски или византийски времена, от метежните времена... И сега малко ли са жертвите от тихата война на бедността и обезлюдяването...

Тиха нощ над сгъшените под храсталаците на Коджакале – Голямата крепост, византийски гробове. А на хребета все още свири зимният вятър край незнайния християнски гроб. И пак се обръщам назад към Черна нива и търся с очи и други гробове – на невинни жертви и от местното турско население. И на тях да кажа:

- Аллах гюнахларънъ афетсин! – на майчиния им език „Бог да ги прости!”

ПРИЛОЖЕНИЕ - Редакционна бележка „Rodop Türk Muvakkat (Geçici) Hükümeti” в Millet gazetesi, 06.04. 2012 година:

„Rodop Türk Muvakkat /Geçici/ Hükümeti.

Yeşilköy Antlaşması'nın Bulgaristan'a bıraktığı yerlerde yoğun Türkler, bu duruma karşı gelmişler ve antlaşmanın imzalanmasından kırk gün sonra, 14 Nisan 1878'de Çirmen çevresinde Rus Kazak atlı bölükleriyle ilk silahlı çatışmaya girmişlerdir. Silahlı çatışma, yalnızca bu bölgede kalmayaarak, Bulgaristan'a bırakılmak istenilen her yerde kendini hissettirmiştir. Direnişin düzenli ve örgütlü yürütüldüğü bölge ise, Kırdcaali ve Rodop Dağı'nın kuzey bölümleri olmuştur. Başkaldıran Türklerin yatıştırılması için, Rus görevlileriyle birlikte İstanbul'dan Serasker Kapısı Hasan Meclisi üyelerinden Saimi Paşa ile Vasa Efendi bölgeye gönderilmişlerdir. Bu durum zamanın Osmanlı yönetiminin, Rumeli Türklerini desteklemekten uzak kaldığını göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Ancak, görüşmelerde Türk kuvvetlerinin başında bulunanlar, Osmanlı yönetiminden başka bir yönetim altına girmeyeceklerini ve Osmanlı toprağında Rus askeri buldukça, silahlarını bırakmayacaklarını dile getirmişlerdir. Osmanlı Devleti'nin desteğinden umut kesilince, 16 Mayıs 1878'de, Sultanyeri kazasının Karatarla köyünde Rodop Türk Muvakkat Hükümeti /Rodop Türk Geçici Hükümeti/ kurulmuştur. Rus ve Bulgar işgaline karşı direnmekte kararlı olan Rodoplu Rumeli Türkleri, Rodop Türk Muvakkat Hükümeti'ni kurmakla kurtuluş savaşlarına, siyasal biryapı ve silahlı direnişlerine diplomatic boyut kazandırmıştır.

Dört kişilik bir kurucu heyeti olan /Ahmet Timirski, Hacı İsmail Efendi, Hidayet paşa ve Kara Yusuf Çavuş/ ve egemenliği altında dört million Türk yaşamakta olan hükümet, aynı zamanda otuz kişiden oluşan bir Temsilciler meclisi de oluşturulmuştur. Hükümet yetkilileri, bir yandan silahlı direnişlerini sürdürürken, bir yandan da siyasal alanda savaşım vermişlerdir. Hak ve hukuklarını korumak ve Kabul ettirmek için Avrupalı devletlerin İstanbul'daki elçilerine birer bildiri göndermişlerdir. Rus ve Bulgar kıyımını dile getiren ve Hükümeti'nin kurulduğu gün olan 16 Mayıs 1878 tarihinde, Hükümet-i Muvakkate mührünü taşıyan bildiriyle direniş nedenlerini özetle şöyle anlatmışlardır: "Avrupa devletleri, neden silaha sarıldığımızın nedenlerini bilmek zorundadırlar. Bu yasal bir devlete karşı olan ayaklanma değil, bir hak direnişidir. Yeşilköy Antlaşması'na dayanarak Rus ve Bulgar topraklarımızı ele geçirmişler ve kıyım yapmışlardır. Canımızı, namusumuzu korumak zorunda olduğumuz için direnmekleyiz. Yeşilköy Antlaşması'na karşı çıkıyoruz. Bunun yerine yeni bir antlaşma yapılmalıdır." Dirinen Türkler, İstanbul'dan resmi olarak silah desteği görmeyince, gereksinimlerini çevredeki Türk birliklerinden sağlamışlardır. Süleyman Paşa'nın ordusundan da bazı nizamiye taburları geçici hükümet birliklerine katılmışlardır. Çirmen'de başlayan silahlı direniş, kısa zamanda Batı Trakya'ya ve Rodopların kuzeyinde, Lofça, Pleven, Tırnova'ya kadar yayılmış ve işgal kuvvetleri bozguna uğratılmıştır. 1878'de Rodopları ele geçirmek üzere onbir atlı taburu ve 7-8 Bulgar gönüllü taburuyla saldırıya geçen Ruslar, Kırcaali ile Mestanlı arasında, Türk ulusal kuvvetleri tarafından bozguna uğratılıp, geri püskürtülmüştür. 13 Temmuz 1878'de, Berlin Antlaşması'nın imzalanmasından sonra, Osmanlı Devleti ile Rusya arasında, 8 Şubat 1879 günü, sabaş İstanbul'da imzalanan kesin barış antlaşmasıyla, Yeşilköy Antlaşması yerine Berlin Antlaşması'nın geçtiği Kabul edilmiştir. Bu antlaşmayla, Bulgaristan'a verilen topraklarla yine bu antlaşmayla göre kurulan Doğu Rumeli Vilayeti dışında, savaş sırasında Rus ordusunun ele geçirmiş olduğu Osmanlı topraklarının, hemen boşaltılması kararlaştırılmıştır. Rodop Geçici Türk Hükümeti'nin kurulması ve yaptığı diplomatic girişimler, Berlin Antlaşması'yla Doğu Rumeli'nin Bulgaristan'dan bağımsız ayrı bir yönetime kavuşturulmasında ve bu ad altında ayrıcalıklı bir Osmanlı vilayeti kurulmasına önemli etki yapmıştır.

Doğu Rumeli, Osmanlı Devletine siyasal ve askeri yönden bağlı, ayrıcalıklı bir vilayet haline getirilmiştir. Valiyi Padişahın ataması, ancak vilayet içinde Türk askeri bulundurulmaması kararlaştırılmıştır. Türk askerini yanında göremeyen Doğu Rumeli'deki Türkler, bölgeden büyük ölçüde göç etmişlerdir Bulgarlar bu her iki durumdan da yararlanarak Doğu Rumeli'yi Bulgarlaştırmaya başlamışlar ve vilayetin alt yönetim birimlerini

de ile geçirmişlerdir. Son aşamada, 18 Eylül 1885’de bir darbeyle Padişahın atadığı valiyi ve diğer yöneticileri görevden uzaklaştırın, gözaltına alarak, Doğu Rumeli’nin Bulgaristan’la birleştiğini açıklamışlardır.

Doğu Rumeli Türkleri, İstanbul’un ve diğer devletlerin bir şey yapmadıklarını görünce, Bulgar yönetimini tanımadıklarını açıklayarak, birleşmeye karşı gelmek için harekete geçmişlerdir. Filibe İslâm Cemaati’nin girişimleriyle, her liva ve kazadan seçilen Türk milletvekillerini, 1885 sonlarına doğru, Filibe’de kurultaya çağırmışlardır. Bu kurultayı haber alan Bulgar yönetimi, Türk milletvekillerinin bir bölümünü gözaltına almış, bir bölümünü de jandarma kuvvetiyle yerlerine göndermiş ve tasarlanan kurultay gerçekleşmemiştir. Geçici Türk Hükümeti’ni kuran Kırcaali ve Rodoplular, 1880 başlarında Doğu Rumeli Valisi’nin girişimiyle bu yönetimi tanımışlar, ancak silahlarını teslim etmemişler ve Bulgar jandarmasını da bölgelerine sokmamışlardır. Bulgarların Doğu Rumeli’yi topraklarına katması üzerine vilayetle olan ilişkilerini yeniden kesmişlerdir.

Bulgaristan ile Osmanlı Devleti arasında, 1 Şubat 1886’da, Doğu Rumeli’nin Bulgaristan Prensiği’ne verildiğini açıklayan bir anlaşma imzalanmış ve anlaşma 5 nisan 1886’da Avrupalı devletler tarafından da onaylanmıştır. Bu anlaşmayla o tarihe kadar Doğu Rumeli yönetimine geçmemiş ve bu yönetimi Kabul etmemiş olan Kırcaali ve Ropcoz kazaları Osmanlı sınırları içinde bırakılmıştır. Böylece Nisan 1878’den beri haklı direnişlerini, İstanbul’un hiçbir desteğini görmeden sürdüren Rodop bölgesi Türkleri, sekiz yıllık direnişlerinin sonucunda, üç yüz köyün Osmanlı sınırları içerisinde bırakılmasını sağlamışlardır.

Yasal varlığı seiz yıl süren bu ilk Geçici Hükümet, Bulgarlarla yapılan anlaşmanın sonucunda, 20 Nisan 1886 tarihinde dağıtılarak tarih sahnesinden çekilmiştir.

Hakan Baş ,ın „unutulan BATI TRAKYA TÜRKLERİ” kitabından derlenerek hazırlanmıştır.”³⁵

³⁵ Вж. Редакционна бележка „Rodop Türk Muvakkat /Geçici/ Hükümeti” в Millet gazetesi, 06.04. 2012.